

Valta ja eliitti Venäjällä

Maaliskuun paikallisvaalien merkittävin piirre ei ehkä sittenkään ollut Jabloko-puolueen sulkeminen ulos Pietarin aluevaaleista niin kuin satunnainen mediaa seuraava saattaisi ajatella. Merkittävää oli presidentti Putinia tukevan keskustaoikeistolaiseksi luonnehditun Yhtenäinen Venäjä -puolueen suurvoitto. Se lisäsi kannatustaan 46 %:iin, joka on 8 % enemmän kuin 2003 duuman vaaleissa. Merkittävää oli myös presidentinhallinnon lanseeraaman uuden vasemmistokeskustalaisen Oikeudenmukainen Venäjä -puolueen saama 14 % kannatus ja vastoin odotuksia tapahtunut kommunistisen puolueen (VFKP) kannatuksen 3,5 % kasvu ja sen nousu aluevaalien toiseksi suurimmaksi puolueeksi 15 % ääniosuudella. Huomionarvoista oli myös liberaalin oppositiopuolueen Oikeistovoimien Liiton (PSP) läpimurto eräillä alueilla.

Maata johtaa Yhtenäinen Venäjä jolle on luotu ”rakentava” vasemmistokeskustalainen oppositio Oikeudenmukaisesta Venäjästä. Rakentava oppositio tarkoittaa sitä, että puolue kilpailee Yhtenäisen Venäjän kanssa, mutta välttää ”repivää” vastakkainasettelua ja tukee presidenttiä. Opposition oikean laidan muodostavat Oikeistovoimien Liitto ja räyhäpopulistisen Vladimir Žirinovskin Liberaalidemokraattinen Puolue (LPDR). Vasenta laitaa taas hallitsevat Gennadi Zjuganovin johtamat kommunistit.

Pääpiirteissään kaikki näytti toimivan Kremlin suunnitelmien mukaisesti. Sitä tukevilla Yhtenäisellä Venäjällä ja Oikeudenmukaisella Venäjällä on äänestäjien 60 % tuki takanaan. Žirinovskin Putinia johdonmukaisesti tukenut liberaalidemokraattinen puolue (LPDR) kärsi

1,5 % vaalitappion, mutta se ylitti silti 9,2 % kannatuksellaan reilusti yli 7 % äänikynnnyksen. Tämän perusteella voidaan tulkita, että presidentin ympärille ryhmittyneellä eliitillä on vahva vallan oikeutus. Kremlin arvioissa on ilmaistu myös tyytyväisyys normaalin puoluekentän syntymisestä.

Kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä näistä vaaleista ei kuitenkaan kannata vielä tehdä siksi, että vaalit käytiin vain osassa Venäjän alueita ja äänioikeutettuja niillä oli noin 30 miljoonaa. Ja vaikka äänestysaktiivisuus kasvoi kahdella prosenttiyksiköllä, jäi se matalalle 39 % tasolle, kauas demokratian kannalta edes tyydyttävistä lukemista.

Myös kiistatta pahaa enteileviä viestejä saatiin sekä vaalikampanjasta että ääntenlaskennasta. Eri puolilta alueita esitettiin useita uskottavan tuntuisia syytöksiä väärinkäytöksistä ja rikkeistä. Niihin kuuluivat pyrkimys estää hallinnollisin toimin useammankin oppositiopuolueen vaaleihin osallistuminen, äänten ostaminen, äänestäjien painostaminen ja vaalitulosten vääristely kahden vallan puolueen hyväksi. Pietarissa oppositiopuolue Jabloko suljettiin vaaleista pois siihen vedoten, että sen kannattajakorttien allekirjoittajissa oli liikaa väärennettyjä nimiä.

Jos tämä oli tekosyy Jablokun ulossulkeemiselle kuten sen edustajat ovat väittäneet, se vaikuttaa Pietarin hallinnon kannalta paitsi tarpeettomalta myös typerältä. Jablokun kannatus on ollut niin pieni, ettei se esimerkiksi viime duuman vaaleissa ylittänyt äänikynnystä eikä se ole yltänyt myöskään alueellisesti kovin merkittävään vaalikannatukseen. Toinen pieni

oppositiopoolue Oikeistovoimien liitto (PSP) menestyi vaaleissa hieman paremmin ja sai muutamilla alueilla edustajiaan läpi.

Jonkinlaista epävarmuutta Putinin hallinto kuitenkin tuntee poliittisen tilanteen kehityksestä. Huoli näyttäisi pelkistyvän siihen, miten tapahtumien kontrolli saadaan pysymään presidentinhallinnon käsissä ja miten estetään se, ettei eliitti jakaudu toisilleen vihamielisiin leireihin siten, että ulkopuolisille tarjoutuu mahdollisuus osallistua peliin. Yksi uhkaskenaarioista on epäilemättä Ukrainan oranssin vallankumouksen toistuminen.

Tästä kertoo Kremlin poliittisten operaatioiden pääarkkitehdiksi nimetyn Vladislav Surkovin hiljattain moskovalaisopiskelijoille pitämä esitelmä. Oireellisesti Surkov nosti esille uhkaskenaariona tällä kertaa Venäjän 1917 bolševikkivallankumouksen. Hän varoitti nykyisiä opiskelijoita opposition bolševistisesta toiminnasta, jossa se hallitusta vastustaessaan toivoo ”pahaan isänmaalleen” ja liittoutuu ulkomaalaisten voimien kanssa. Tässä hän viittasi siihen, että bolševikit saivat apua työssään tsaarinvallan kukistamiseksi myös Venäjän viholliselta Saksalta ja arvioivat, että Venäjän tappio sodassa on tie tsaarin kukistumiseen ja rauhaan. Surkovin vertaus oli suora varoitus nykyiselle oppositiolle länteen tukeutumisesta. Hänen mukaansa hallitusta vastaan voi toimia päättäväisesti ja sitä voi kritisoida rajustikin, mutta raja menee siinä, että omalle maalleen täytyy aina ”toivoa hyvää” eikä valtataistelussa saa tukeutua ulkovaltoihin. Tämä venäläisen ”suvereenin demokratian” vaatimus kuuluu epäilemättä pääpiirteissään jokaisen valtion periaatteisiin, mutta kertoo myös paljon presidentinhallinnon huolenaiheista.

Surkovin määritelmässä demokratiasta kansanvaltana valta ja kansa erotetaan siten, että paino on vallalla. Demokratia on hänen mukaansa voimaa ja järjestystä – ei vallattomuutta, hämmennystä ja kaaosta. Demokraattinen valtio ei voi siten olla hampaaton ja tehoton. Hänen opiskelijoille tarjoamansa slogan olikin ”demokratia vastaan vallankumous”.

Miten venäläistä demokratiaa sitten pitäisi kehittää? Ongelmaksi Surkov näkee sen, että niin kauan kuin venäläinen eliitti ja hyvinvoiva keskiluokka eivät kykene organisoitumaan itse, venäläiset joutuvat tuntemaan tietyllä ”äärimmäisellä” tavalla valtion läsnäolon arkielämässään. Tämän ”epämukavan” valtion vahvan läsnäolon minimoimiseksi on venäläisen eliitin hänen mukaansa yksinkertaisesti otettava suurempi vastuu päätöksenteosta ja organisoiduttava sitä varten.

Ei ole epäilystäkään, etteikö Venäjä olisi tietoisesti valinnut omaa kehitystietään. Surkovin mukaan ei tarvitse olla mikään ruudinkeksijä ymmärtääkseen, että Venäjällä kukaan ei vastusta vapautta, oikeudenmukaisuutta ja demokratiaa. Sen sijaan on oleellista, että ne kehittyvät vaiheittain eikä niitä voida istuttaa ulkoapäin. Venäjällä ja lännellä on yhteiset inhimilliset arvot, mutta ”näiden ideaalien käytännön toteuttamisessa jokaisella kansalla on oma tiensä.”

Kremlin demokratiakäsityksessä korostuvat vahva valtiovalta ja eliitin sekä yhteiskunnan yläkerrosten toteuttama vallankäyttö. Tässä katsannossa ylhäältäpäin luotu puoluerakenne, voimakas kansalaisyhteiskunnan toiminnan rajaaminen ja erityisesti ulkomailta rahoitettujen kansalaisjärjestöjen toiminnan vaikeuttaminen tai estäminen sekä valtion lujittaminen presidentinhallinnon avulla on pelkästään johdonmukaista politiikkaa. Tähän voisi surkovilaisittain ilmaistuna lisätä, että Venäjän demokratian kehitysvaihe ja käsitys demokratiasta on vielä myös jossain määrin alkutekijöissään.

Helsingissä 5.4.2007

Markku Kangaspuuro